

Чернівецьке вище професійне училище радіоелектроніки

Тема: «Пам'яті героїв Крут...»

**Розробила – Л.І. Петровська
викладач історії**

Мета: - сприяти закріпленню здобутих на уроках знань про бій під ст. Крути; навчити учнів висвітлювати ці події на основі порівняння різноманітних джерел інформації, підвести їх до об'єктивного висновку про значення крутянського бою у процесі державотворення; зробити акцент на зв'язок із сучасністю та краєзнавчим матеріалом;

- розвивати в учнів пізнавальний інтерес до вивчення різних джерел інформації з даної теми та формувати вміння самостійного їх аналізу, показати широкі можливості мережі Інтернет для здобуття нових знань з історичних питань;
- вшанувати подвиг захисників незалежності України, виховувати в учнів почуття патріотизму, відданості своїй Батьківщині, повагу до героїчного минулого нашої держави.

Матеріали і обладнання: - Довідник з історії України. – К., Генеза, 2001, ст.376- 377;
- Сценарії позакласних заходів з історії. – Харків, Основа, 2006, ст.28-36;
- Мочкіна Л. Позакласна робота з історії України. - Тернопіль, Мальва-ОСО. 2001, ст. 71-77;
- Відеофільм «Лист без конверта» (фрагмент «Легенда про студентське військо») з науково-пізнавальної програми «Невідома Україна»;
- Матеріали періодичної преси та мережі Інтернет.

*Тут юнь прекрасна і свята
Встелила землю в мить єдину...*

1. Вступна бесіда з учнями:

Тема нашої сьогоднішньої розмови знайома вам з уроків історії України і приурочена до 104-ї річниці бою під Крутами. Історія знає багато жертв в ім'я ідеї, але аналогічної Крутам не було. 1917-1918 роки були дуже важкими для утвердження української державності. Надзвичайно жорсткою була боротьба за владу у Києві. Однак сподівання українців не були марними і у листопаді 1917 р. III Універсалом Центральної Ради було проголошено УНР у складі оновленої Росії.

Але більшовицька Росія не могла з цим змиритися. Становище України ускладнювалося тим, що Центральна Рада не могла зразу вирішити усі соціальні питання, і саме цим скористалися більшовики, щоб вчинити новий переворот і проголосити в УНР радянську владу. На засіданні Харківського з'їзду Рад вони добилися свого. А далі більшовики почали застосовувати війська для формування більшовицького режиму. На Україні вони зосередили великі військові сили, які наближалися до Києва. В цих умовах Центральна Рада прийняла 22 січня 1918 р. IV Універсал, який утверджував повну незалежність УНР. Це була видатна подія в історії українського народу.

Чим ближче було до Києва, тим жорстокішою була боротьба. Ворогові допомагали місцеві більшовики. Зупинити ці сили було нікому, бо головні сили Центральної Ради були зосереджені на Правобережжі, де стримували наступ на Київ фронтових частин російської армії.

Саме тому на станцію Крути, яка була воротами до Києва, прибув нашвидкуруч зібраний загін юнаків під командуванням сотника Омельченка. Загін складався із гімназистів-старшокласників. Саме вони і спробували перепинити шлях радянським військам. Більшість з них загинула, а ті, кому вдалося вціліти, розібрали залізничну колію і зуміли цим на кілька днів затримати наступ.

Станція Крути увійшла в історію України, як символ нашої національної честі. Сьогодні ми вшановуємо героїв, що полягли під Крутами. І разом з тим спробуємо розглянути ті події, спираючись на різні джерела інформації, які допоможуть вам доповнити знання, отримані з підручника, новими цікавими і красномовними фактами.

2. Робота учнів з різними джерелами інформації (постановка завдань):

- Довідник з історії України. *Завдання:* - Проаналізувати співвідношення українських і більшовицьких сил напередодні бою.
- Спогади учасників бою. *Завдання:* - Визначити окремі етапи бою.
- Дослідження та висновки професійних істориків. *Завдання:* - Звернути увагу на оцінку різними істориками значення подій під Крутами.
- Перегляд фрагменту «Легенда про студентське військо» з відеофільму «Лист без конверта».
- Матеріали преси. *Завдання:* - Прокоментувати оцінку авторів публікацій бою під Крутами.
- Краєзнавчий матеріал. *Завдання:* - Визначити зв'язок Буковини з крутянськими подіями (презентація про буковинця Крисантія Спринжината, учасника бою)
- Літературні твори та видання. *Завдання:* - Назвати авторів, що присвятили свої твори даній темі, прочитати деякі уривки.

3. Викладач: ознайомлення учнів з сайтом «Пам'ятай про Крути» -

Кампанія «Пам'ятай про Крути!» ініціюється в рамках Молодіжної ініціативи «Героям слава!» для популяризації серед молоді подвигу юнаків, які в січні 1918 р. віддали найдорожче – життя – захищаючи незалежність України.

Принципи кампанії:

1) Дізнайся більше про бій під Крутами. Важливо знати правдиві, а не міфологізовані політиками причини і наслідки. Прочитай кілька сторінок про подвиг юнаків з першоджерел, із спогадів учасників бою.

2) Вшануй полеглих, одягнувши крутянську символіку. 29 січня причепи на груди стрічку чи значок із відповідною символікою, одягни вишиванку, яка споконвіку нагадує українцям червону кров героїв, проливу за нашу чорну землю.

3) Підтримай кампанію «Пам'ятай про Крути!». Розмісти банер на власній сторінці чи на відомих національних та регіональних сайтах. Перерахуй кошти для підтримки даної кампанії (залишок буде переданий до музею в Крутах).

4) Присвяти героям одну добру справу. Організуй перегляд відповідного відео для молоді, вечір бардівської пісні чи військово-патріотичну гру на місцевості. Допоможи ветеранам визвольних змагань. Головне, щоб була дія!

5) Підтримай традицію крутянського посту (від 21.00 28 січня до 6.00 30 січня). Даний звичай, саме в цей день, започаткувало в 1931 р. покоління Шухевича і Бандери, на ньому вирости майбутні лицарі УПА.

До компанії долучилося вже 243 учасники.

На цьому сайті є багато матеріалів за такими рубриками: «Спогади», «Статті», «Пісні», «Поезія», «Видання», «Ілюстрації», «Відео».

4. Перегляд сучасної реконструкції крутянського бою. Розповідь про меморіал на місці бою.

З часу подій уперше про увічнення пам'яті студентів згадали в 1990-х рр., коли Народний Рух України встановив тут дерев'яний хрест. Від того часу були плани звести більший, постійний монумент у самих Крутах. Тільки 2000 року архітектор Володимир Павленко серйозно почав займатися проектуванням пам'ятника. 2006 року Меморіал пам'яті героїв Крут на залізничній станції Крути нарешті відкрили за участі Президента Віктора Ющенка. Автор меморіалу Анатолій Гайдамака представив пам'ятник як насипаний пагорб заввишки 7 метрів, на якому встановлено 10-метрову червону колону. Червона колона мала нагадувати про подібні колони Київського Університету, звідки були більшість студентів під Крутами. Біля підніжжя пагорба побудована капличка, а поруч із пам'ятником викопане озеро у формі хреста. У 2008 році меморіал доповнили сімома вагонами і відкритою залізничною платформою військового ешелону, які встановлені на рейках по 4 з двох сторін. Президент України В. Ющенко також звернувся до Київського міського голови та депутатів Київради з ініціативою увіковічнити пам'ять героїв Крут у назвах проспектів, площ, вулиць, парків, скверів, станцій Київського метрополітену.

Пам'ятник Героям Крут понівечено вандалами у ніч на 21 травня 2007 р., але згодом ретельно поновлено. Щороку біля нього відбуваються урочистості з вшанування пам'яті загиблих студентів...

5. Клятва сучасників перед пам'яттю героїв Крут (відеофрагмент).

6. Цікаві факти:

- 1998 р. Національний Банк України до 80-річчя бою під Крутами випустив пам'ятну монету номіналом 2 гривіні.
- Щороку в пам'ять про загиблих відбувається концерт українських виконавців під назвою «Крути. Концерт для янголів».
- 2002 р. був випущений CD-диск із записами 15-ти українських виконавців, присвяченими бою під Крутами.

(Аудіозапис виступу Марічки Бурмаки «Памя'ті тридцяти...»)

7. Заключне слово:

Бій під Кругами - героїчна і одночасно трагічна дата в історії нашого народу. Крути стали символом жертвності українців і незламності української нації. Відзначаючи подвиг юнаків під Кругами, українці мають зробити висновки з історії у великому і малому. **А 29 січня має стати справжнім Днем Захисника Вітчизни!** Вчитаймося, ще раз **вчитаймося серцем** у слова поетеси Людмили Гнатюк:

*Кривавий січню,
розкажи - які
Були ті триста,
супротивні путам?..
Романтики...
Герої...
Хлопчаки...
Що вкарбували в вічність
Слово Крути!
Коли злітає триста янголів —
Скорботна Україна
править тризну...
І визначає для своїх синів
Цей день, як
День Захисника Вітчизни!*

8. Підсумок засідання: перегляд кліпу про Крути для студентів.

- Подумки дайте собі відповідь на його головне запитання:
що для тебе день 29 січня?

Свідчення очевидців

Із спогадів А. Гончаренка – колишнього командира Студентського куреня:

... Незважаючи на те, що Україна, ще не пала, я, ведучи розмову по прямому дроту з Муравйовим, командувачем радянської армією, здивувався такій його вимозі у вигляді наказу, яка звучала так: «Прігатовіться к встрече пабедоноснай краснай армії, прігатовіть абед. Заблужденія юнкероф прашаю, а афіцеров всьо-равно расстреляю». Я відповідав, що до зустрічі все готове. Передні частини червоних, ідучи у зімкнутих колонах, очевидно були певні нашої втечі, але тільки-но червоні зблизилися на віддаль вистрілу, **ми їх привітали сильним вогнем чотирьох сотень і 16 кулеметів.**

Розповідь свого командира доповнюють мемуари А. Фігеля

... Хочу додати, що 27 січня 1918 року на українсько-більшовицький фронт у район Бахмача виїхав Помічний Студентський курінь на чолі із сотником Омельченком, сформований зі студентів-добровольців Українського народного університету ім. Св. Володимира, учнів старших класів Української Кирило-Мефодіївської гімназії (**усього близько 300 чоловік**). Вранці 29 січня 1918 року більшовицькі війська (**6 тисяч чоловік**) — петроградські і московські червоногвардійці та матроси Балтійського флоту — розпочали наступ. **Протягом п'яти годин українські підрозділи стримували атаки ворога.**

Кульмінаційний момент бою описує його учасник поручник М. Михайлик.

... Мені видно було тут густі лави матросів, що пішли в наступ. Застрекотіли скоростріли, рушниці. Видно було, як падали на снігу чорні постаті матросів, але присувалися вони все ближче і ближче. У нас було багато поранених, і сотня відходила до окопів. Тут вже були розміщені до бою всі наші сили й чекали з напруженням рішучого моменту. А він вже наближався. Густі лави сірих і чорних постатей ішли у весь зріст. Змучена наша сотня пішла з резерву. З окопів застрекотіло сорок наших скорострілів і рушниці трьох сотень юнаків Студентського куреня. Падали чорні постаті, за ними йшли нові, знову падали, і знов йшли одні за другими чорні і сірі лави. Наші окопи, станція і потяги засипалися ворожими кулями, але міцно трималися наші. Посилали по набої до потягів за півтори версти, вистрілювали їх і знову посилали. Але грізні звістки: «Нема набоїв», «Псуються скоростріли», — пролетіли по окопах, з тут чорні постаті зникли, крики «ура», «слава», і все перемішалося. Стріляли один одного. Облилися кров'ю багнети. Вороги, яких було вдсятеро більше, перемогли. Почався швидкий, вже неорганізований відступ до потягів, а москалі з криком «ура» кинулися до станції, яку охороняло 50 студентів, переважно з тих, що не вміли стріляти. Вечоріло, коли зібрались вояки до потягів. Два вагони, відведені для ранених, були переповнені, відвели третій. Потяги рушили під вогнем ворога.

Проте, скориставшись значною перевагою в чисельності, наступаючі зім'яли оборону й почали оточувати українські частини. Розуміючи безвихідь свого становища та не бажаючи здаватися в полон, бійці Студентського куреня пішли в багнетну атаку і були майже всі знищені. Близько 27 студентів були захоплені в полон. Перед стратою гімназист Пінський почав співати гімн «Ще не вмерла Україна», який підхопили всі засуджені на смерть.

У своїх спогадах відомі радянські воєначальники О. Антонов-Овсієнко, П. Єгоров, вояки Червоного козацтва І. Дубинський, Г. Шевчук, червоногвардійці з Петрограда Балашов, Макаров та інші також підтверджують запеклий характер бою.

Дослідження та висновки професійних істориків

Цей бій багато українських дослідників справедливо вважають **початком боротьби за українську державність**. «Однією з трагічних сторінок в історії змагань українців за самостійне існування, — пише **сучасний історик Т. Гунчак**, — став бій поблизу станції Крути. Близько 300 захисників Вітчизни полягли смертю хоробрих. **Отак краща українська молодь платила власною кров'ю за нерішучість своїх батьків**».

Історики радянського періоду подавали ці події у кривому дзеркалі. Довідки з історичних документів далеко не об'єктивні, якщо не сказати більше. І справа не лише в методології, класових оцінках, а безпосередньо в поданні фактів. «Розгромили тут війська Центральної | Ради»... Хоча насправді у бою під Крутами билися кілька сот необстріляних, нашвидку навчених військовій справі (семиденна підготовка перед відправкою на ст. Крути) юнкерів, студентів та гімназистів і два десятки старшин.

А чи змінилася ситуація в дослідженні даної проблеми **в сучасних працях** українських вчених? Чомусь уже в нашій незалежній державі вийшов другий том курсу лекцій «Історія України» (1992 року) за редакцією Л. Мельника, у якому бій Крутами зображено **майже з тих самих позицій**. І не дивно, адже автор лекції Ю. Кондуфор у списку рекомендованої літератури називає в основному історичні джерела *радянського періоду*, хоча в підсумку лекції робить наголос:

«Останнім часом історики і публіцисти піддають конкретному аналізу цю найбільш значущу, героїчну і водночас трагічну подію ХХ ст. Сьогодні відкриваються архіви, стають відомими широкому колу читачів те науковому загалу вилучені ще донедавна з наукового обігу праці зарубіжних радянологів, повертаються на бібліотечні полиці дослідження й мемуари безпідставно репресованих вчених, політичних діячів, а також відвертих противників революції. Це здоровий і плідний процес, який має сприяти визначенню дійсного характеру подій, що передували революції, ходу самого процесу революційного творіння, участі в ньому партій, організацій, окремих осіб-героїв і антигероїв тих буремних часів».

Історики про історичне значення бою під Крутами

Так, з військової точки зору бій під Крутами був спланований невдало і закінчився безумовною поразкою. Але **він виявив водночас отой «святий порив» української молоді, її готовність жертвувати життям в ім'я незалежності України.**

Понад дві тисячі років тому в ущелині під Фермопілами 300 спартанців на чолі з царем Леонідом полягли, стримуючи багатотисячне військо персів, і навічно вкрили себе славою. Таку саму героїчну смерть прийняли українські юнаки під Крутами. **І заслуговують також вічної слави. Подвиг їх тим значущіший, що, на відміну від спартанців, їх у бій вели не вожді, а лише любов до рідної землі, до рідного народу.**

Україна у кінці 1917 — на початку 1918 років вся кипіла і бурлила. Цілком вільно і зовсім поряд проявлялись і високі людські, громадянські чесноти, і низька підла негідність. На брамі Української Волі і Державності та в її обороні повстала наша українська молодь. **Ця молодь**, що ще так недавно сиділа у школі, гімназії, університетах і вчила, як «щось теоретичне, історичне, далеке від життя, що славна смерть задля батьківщини», **тепер мусила скласти тут іспит зрілості**, довести, чи може вона застосувати ці твердження зі сторінок історії до життя сучасного. **І герої Крут склали цей іспит**, у них було велике бажання жити, жити у своїй щойно посталій Державі, працювати у ній і для неї — **вони свідомо йшли на смерть за Батьківщину, при цьому ніхто не просив пощади.** Після розстрілу переможці навіть не дозволили місцевим селянам поховати тіла загиблих. Декілька вояків, яким вдалося врятуватися, вночі розібрали залізничну колію і все-таки на кілька днів зуміли затримати наступаючі війська Червоної гвардії.

29 січня в нашому національному календарі - це день жалоби. Але Крути не є сятком поминок., тільки **кожночасним джерелом натхнення свіжих лав нації в поході до незалежності України**

Поезія

Антонич Богдан-Ігор - Крутянська пісня (1937)

Бабій Олесь - Під Крутами (1931)

Бора Богдан - Крутянці

Булах Григорій - Сніг

Бурко Демид - Крути (1938)

Верес М. - Крути (1962)

Гарасевич Андрій - Крути

Гнатюк Іван - Крути

Гординський Святослав - 3 поеми "Сім літ"

Грива Максим - Від Батурина до Крут

Дажбожич - Крути

Дяченко Михайло - Крути

Завидович Роман - Незнаному Срільцеві

Зельман (Лісовий) Михайло - Крути

Кізко Петро - Юним (1961)

Клен Юрій - з поеми "Попіл імперій"

Кобець Олекса - На Крути

Кравченко Уляна - Під Крутами (1918)

Купчинський Ярема - Крути (1950)

Лавренко Михайло - Крути (1978)

Лан Надія - Героям Крут

Лебединський Микола - Крути

Легіт Андрій - Місяць над Україною

Листопад Антоніна - На Крутій Горі (2003)

Лисянський Борис - Легенда (Поема-балада)

Литвин Степан - Квіти у полі, там, де Крути

Луків Микола - Крути

Лятуринська Оксана - Дума про скривавлену сорочку (1933)

Маланюк Євген - Молитва (1933)

Михалевич Вероніка - На Крутянському полі (1933)

Оверкович Микола - поема "Крути"

Олесь Олександр - Під Крутами (1931)

Ольшинка Я. - Зі сну збудилась Україна

Онуфрієнко Василь - Герої (1968)

Павличенко Тиміш - Крути

Патола Володимир - Коли від'їжджає поїзд (2006)

Петрик І. - В річницю Крут

Половецький Поль - Крути (1947)

Пясецький Андрій - В річницю боротьби під Крутами (1929)

Рафальський Віктор - Фермопіли (1990)

Славутич Яр - Крутянці

Соколенко Герась - Балада (1941)

Стельмах Богдан - Крути (2004)

Стефанович Олекса - Крути (1938)

Стефанович Олекса - О.Ольжичеві (1942)

Стефанович Олекса - Пам'яті Ольжича (1949)

Стороженко Григорій - Незабутня могила

Тарнавський Остап - На могилах

Тичина Павло - Пам'яті тридцяти (1918)

Тичина Павло - Зразу ж за селом (1918)

Храплива Леся - Крути (1972)

Храплива Леся - Крутянцям (1962)

Храплива Леся - Молитва

Шевченко Олексій - Крутянці (1953)

Щербак Микола (Крути)

Щербак Микола - Вогненне слово (1958)

Юриняк Анатоль - Пам'яті Крутянців (1960)

Ющенко Олекса - Минаючи станцію Крути (1992)

Яворська Ольга - Крути (1993)

Яворський Ігор - Розіп'яті Крути (1992)

Янів Володимир - Бій під Крутами (1932)

Ярош Василь - Бій під станцією Крути (1992)

Ящун Василь - Поляглому під Крутами

